

KANTELE YM. SOITTIMET SUOMALAISSA ARVOITUKSISSA.

Hymylään olisi vaarassa joutua moni nykyajankin ihminen, saatuaan vastattavakseen esim. seuraavan, Kalevalan runomittaan puetun arvoituksen:

Katajainen katti naukui,
vinkui vaskinen orava?

Teonsanat viittaavat kyllä ääntä antavaan esineeseen, mutta kun tämä peitetään eläin-mielikuvilla, jää ajatus harhailemaan, jollei se turvaudu attribuuttien antamiin osviittoihin. K a n t e l e e s s a, josta on kysymys, ei koppa kylläkään ole ollut katajaa; alkusoinnun vuoksi on tämä puu päässyt arvoitukseen. 'Vaskinen' on ainoa peruste ajattelemaan vaskikanteletta eikä viulua, johon 'naukui' ja 'vinkui' sanat paremmin sopivat.

Viisi pitää, viisi pieksää
kannolla tiasen päätä?

Tämä Pielisjärveltä muistiinpantu arvoitus on vähemmän hämmärä. Linnun maininta ohjaa mielikuvitusta sävelten luomiseen, ja ensi säe auttaa pian tolalle: kanteleen kopalla (= 'kannolla') 'pitää' ääntä viisi kieltä, joita viisi sormea 'pieksää'.

Sinkui, vinkui sillan päällä
seitsemällä sieramella?

Sulkavalla, josta tämä arvoitus on saatu, on joku voinut käyttää 7-kielistäkin kanteletta, vaikkei sieltä sellaista ole museoihin tuotu; toisaalta on mahdollista, että alkusoinnun tavoittelu on antanut arvoituksen soittimelle myöhempää kehitysastetta edustavan määrän kieliä ('sieramia').

Tusina päätä,
tusinaa kaksi ääntä,
ne kaikki yhteen lautaan laikutettu?

Reisjärvellä on tämän arvoituksen tekijä kai nähnyt n. 12-kielisen kanteleen, joka sitä paitsi lienee ollut yksipuinen, siis alta käsin koverrettu, kuten mm. Keski-Pohjanmaan vanhat kanteleet olivatkin.

Tuvan seinät koivupuusta,
katto kuusen janhuksesta;
haasia tuvan katolla,
kaksi kättä haasialla?

Edellisen, Pihtiputaalta saadun arvoituksen kaksi ensimmäistä säettä sopii tarkoittamaan kanteletta, jonka kansi usein on kuusta. Mutta kolmas säe johtaa ajatuksen yksikieliseen soittimeen, *v i r s i k a n t e l e e s e e n* (psalmodikoniin), jota on käytetty virsilaulun säestimenä; 'haasia' tarkoittaa hepoa, jonka ylitse kieli on pingotettu. Soittajan kädethän eivät tietenkään ole hevolla, vaan liikkuvat sen lähistöllä.

Kukko tuli kuurnajalta,
lampimaalta laulajalta,
joll' oli silmät siiven alla,
hakasinkit hartijoilla?

Kokemäellä on näillä säkeillä yritetty toistansa saattaa Hymylään. Ensi säe viitanee höylää käyttävään puuseppään, jonka

luota laulava esine tulee käyttäjälleen. Toisen säkeen 'lampi-maa' sanalle ei tämän kirjoittaja keksi selitystä; kyseessä voi olla muistiinpanijan virhekin. Vasta kolmas säe johtaa ajatuksen v i u l u n, jolla on äänireiät ('silmit') kielilaudan ('siiven') »alla» ja jolla on ikäänkuin hartiat.

Tikan reikä,
kohtu kolo?

Yksinomaan viulun äänireikiin ohjaa ajatuksen tämä Lönnrotin muistiinpano.

Luinen lutsi,
puinen putsii,
suoniset sorkkottimet?

Muodollisesti täyteläinen — alku-, loppu- ja sisäsointuja viljelevä — arvoituksemme, joka on peräisin Rautalammilta, viittaa peittosanoin, ensin viulun jouseen, jossa tosin on vain liitännäisinä luuosia ('lutsi' on LÖNNROTIN sanakirjan mukaan 'redskap för hoprörning af ngn degaktig massa'), sitten koppaan ('putsii') sekä lopuksi kieliin ('sorkkottimet'), jotka itse asiassa ovat suolista eivätkä suonista kierretyt.

Hevonen lampahan suolilla hyppelö
yhdeksäreikäisen pölkyn oksilla?

Tässä suorasanaudessa Ilmajoelta muistiinpanossa arvoituksessa annetaan tietää viulun kieliaines sekä hevoseen verrattu jousi.

Sika vinkuu sillan alla,
minä hännästä pitelen?

Viulusta on näin vanhastavasti tehty Polvijärveltä saatu hauska arvoitus, joka tuskin on vuosisataa vanhempi; Savoan ja Poh-

jois-Karjalaan viulu näet alkoi levitä vasta 1800-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Lukija arvaa tietysti, että 'häntä' tarkoittaa jouta. Sivumennen mainittakoon, että kun kerran tiedustelin Savonrannan pitäjässä erään viulunsoittajan taitoa saman kylän naiselta, sain nauravan vastauksen: »Vinguttaa se niinku sikkoo saporosta».

Keuruulla on arvoituksessa ilmaistu kielten lukumäärä sekä niillä soitettujen sävelten polkkarytmi; viidennen »sanojan» äänestä arvaa tarkoitettavan jouta:

Yksi sanoo nipun napun,
toinen sanoo nipun napun,
kolmas sanoo nipun napun,
neljäs sanoo nipun napun,
viides sanoo viuh vau?

Viitasaarella taasen on pelkästään viitattu jännekielisen viulun käyttöön tanssisoittimena:

Hirven jänne, peuran kinnus
vään villiin panee,
ukon poiijan palavustaa?

Samoin on laita seuraavassa toisintoparissa, jossa on osoitettu tanssisoittajan istumapaikka:

Itse Esko pilkollaan	Itse Esko ääntelee
pöydän päässä äänteleikse,	pöydän päässä pilkoillaan,
pani joukon juoksemaan,	ajaa joukon juoksemaan,
pojat kaikki pötkimään?	tytöt, pojat pötkimään?
(Pieksämäki.)	(Pielavesi.)

Todisteena heikosta arvoitusten keksimiskyvystä on Lopella tehty muistiinpano, joka on miltei kuin viulun rakenteen selitys:

Ei se hinku,
mut kumminki vinkuu,
kaula sill' on käyrä,
kielet siin' on kiinni?

Sitävastoin on kenelle hyvänsä sangen vaikea päätellä tarkoitet-
tavan viulua tällä Reisjärven arvoituksella:

Tilkkis talkkis tinanen neula
kahden katajaisen kuoren alla?

P u h a l l i n s o i t t i m i s t a on yksi ainoa muistiinpano,
Siikaisista, ja se on omistettu t o r v e l l e :

Ko makkaraa suutelee,
niin makkara porahtaa?

On tosin Spankkovasta (Inkeristä) »soittokonetta» tarkoitet-
tava arvoitus, joka sopii mihin soittimeen tahansa:

Anna minulle tiirin liirikettä,
millä minä tiiren liirettelen.

Myöhäisaikaisin kansansoitin, k ä s i h a r m o n i k k a eli ha-
nuri, on sekin jo päässyt arvoitusten aiheeksi, joskohta vain pari
näytettä on esitettävänämmme. Lopella on tästäkin soittimesta
annettu arvaajalle kovin selvät viitteet:

Kiljuu kun painetaan,
puhisee kun veretään
ja sentään kaikki riemastuttaa?

Liissilässä (Inkerissä) on soitin peitetymmin kuvattu:

Ukko kultanen, jalat rautaset,
seinäl seisoo, lauval laulaa,
ihmisen polvel itkemää tulloo?

Edelliset parikymmentä arvoitusta ovat erilaisuudessaan yleensä paikallisia ja omaperäisiä. Viimeksimainittu muistiinpano on esimerkki kansantietouden alalla havaittavasta kerrostumailmiöstä. Harmonikkaa osoittaa siinä vain kullalle hohtava, rautaisilla jaloilla varustettu 'ukko', muut viitteet ovat kuuluneet vanhaan, kaikissa maakunnissamme tunnettuun arvoitukseen, jonka esineenä on kantele.

Metsässä syntyy,
metsässä kasvaa,
seinällä seisoo,
polvella laulaa?

Nämä neljä säettä muodostavat yleisimmän tyyppin (I) tätä arvoitusta. Asiallisessa järjestyksessä siinä ensin puhutaan puun vaiheista ja sitten viitataan siitä tehtyyn soittimeen, joka joutoaikoinaan »seinällä seisoo» ja käytettäessä »polvella laulaa».

Syntymistä ja kasvamista ilmaisevat säkeet ovat hajaantuneet toisintoihin. Toiset arvauttajat ovat ajatelleet: puu kyllä syntyy metsässä, mutta harvoin siitä siellä »kasvaa» kantele; tämä tehdään kotona, joten siis luonnollisempaa on sanoa: »kotona kasvaa» (II). Toiset taasen ovat katsoneet järkeväksi sanoa, että ensin puu »metsässä kasvaa», sitten siitä soitin »kotona (tuvassa, kylässä) syntyy» (III). Tämän toisinnon (»Metsässä kasvaa, kotona syntyy» jne.) ovat ANTTI AARNE ja KAARLE KROHN ottaneet toimittamaansa kokoelmaan »Suomen Kansan Arvoituksia» (n:o 297).

Asiallisesti vähäisempiä eroavaisuuksia on toisintoihin sukeutunut siten, että 'metsässä' sana on korvattu alkusointua antavalla 'korvessa' sanalla, jota paitsi 'tuudessa' ja 'mäessä' sopivat myös. 'Kasvaa' sanan sijalla on yhdessä toisinnossa 'kuolee', millä on viitattu puun taittamiseen soitinta varten. Niissä muu-

tamissa tapauksissa taasen, joissa arvoitus on siirtynyt viulua tarkoittavaksi, on ollut paikallaan sanoa, että soitin »kaupungissa kasvaa» (Orimattila, Tuusula) tai että se on esim. »Turussa tehty» (Huittinen). — LÖNNROTIN eräs muistiinpano aiheuttaa IV toisintoryhmän, jossa on ilmaistu soittimen tekijä (»Sylissä syntyy, käsissä kasvaa»).

Kolmas säe on hajaantunut sekin toisintoihin. »Seinällä seisoo» on saanut kertosäkeen »naulalla naukuu», missä totuus uhrataan alkusoinnulle. Itse asiassahan soitin 'nukkuu', 'ma-kaa', niinkuin eräissä tapauksissa on sanottukin. — »Kaupungissa asunut» on myöhempää, viulua osoittavaa kerrostumaa (Loimaa).

Neljäs, tärkein säe, on erikoisen toisintorikas. Kanteletta pidetään soitettaessa kyllä polvella (oikeammin polvilla), mutta myös voi sanoa, että se antaa sävelet sylissä, käsissä (kädessä) tai rinnalla (rinnoilla). Kanteleen pitäminen pöydällä (tai 'laudalla', 'lavalla') on niinkään tuonut lisiä toisintoihin. Vaihtelua näihin antavat myös ääntä ilmaisevat teonsanat. »Polvella poraa» esim. on alkusoinnun tavoittelun tulos; 'parkuu' ja 'itkee' todentavat nekin soitannon kaihoisuuden. Viulun paikka taasen on joko 'leuan alla', 'reisillä', 'lanteella', 'käsi-varrella', 'polovilla', riippuen siitä, kumpaa soittimen osaa, koppaa vaiko kaulaa, tarkoitetaan. Viuluun soveltuvat (ja muiden viitteiden nojalla kuuluvat) luettelon toisinnot U—Ö.

Soittimen käyttöpaikan ohella tai useammin sen asemesta on eräissä toisunnoissa kuvattu sävelmän sävyä; sen tasajakoista rytmiä ilmaisee mm.: 'limmin lammin' () , tahi on viulun yhteydessä viitattu soiton tekniikkaan (»neljällä ääntää», »riihtä puida riukuttaa»). Täten on arvoitukseen syntynyt uusi, viides säeryhmä.

Kuudentena on pidettävä harvinaista säettä, jossa ilmaistaan

soiton vaikutus ihmisiin. Sävelet milloin tanssittavat, milloin itkettävät, vaikka itse soittimessa »ei ole verta eikä henkeä».

Arvoituksemme toisintoaineisto, joka on Suom. Kirj. Seuran arkistossa Lilli Liliuksen ja J. V. Lehtosen maakunnittain järjestämänä kokoelmana, on asultaan enimmäkseen kirjakieltä. Joissakin tapauksissa on kyllä 'metsäs' tai 'mehtässä' pro 'metsässä' jne: Useimmiten esiintyy teonsanoissa preesens kautta arvoituksen (syntyy — kasvaa — seisoo — laulaa). Toisinaan kuitenkin on »syntyminen» ja »kasvaminen» ilmaistu tapahtuneeksi (syntyi — kasvoi, syntynyt — kasvanut), taasen soittimen käyttö ym. jatkuvaksi (seisoo t. seisova, laulaa t. laulava). Kun näillä seikoilla ei ole merkitystä arvoituksemme ajatussisällön kannalta, voitaneen ne aineiston erittelyssä sivuuttaa.

Aiheenmukaisessa luettelossamme ilmaisee sulkeisiin pantu n:o, kuinka monta kertaa säe toisunnoissa esiintyy; minkä muiden säkeitten yhteydessä se esiintyy, näkyy jäljempänä olevasta paikkakunnittaisesta luettelosta.

S ä e l u e t t e l o .

»SYNTYMINEN» JA »KASVAMINEN».

I (75 muistiinp., joista 10 on vailla 3., 17 vailla 1., 11 vailla 2. säettä; lisäksi 3 vaillinaisempaa toisintoa.)

1. A. Metsässä syntyy	} (56)
B. Korvessa syntyy	
C. Korvessa siinnyt (1)	
D. Suossa syntynyt (4)	

2. A. Metsässä kasvaa } (55)
 B. Korvessa kasvaa }
 C. Tuulella kasvaa (4)
 D. Mäessä kasvanut (4)
 E. Metsässä kuolee (1)

II (13 muistiinp.).

1. A. Metsässä syntyy } (13)
 B. Korvessa syntyy }
 2. A. Kotona kasvaa (11)
 B. Kaupungissa kasvaa (2)

III (38 muistiinp., joista 2 on vailla 3. säettä).

1. A. Metsässä kasvaa } (37)
 B. Korvessa kasvaa }
 C. Metsästä tuuvaan (1)
 2. A. Kotona syntyy (31)
 B. Kotona tehdään (tehty) (4)
 C. Tuvassa syntyy (1)
 D. Kylässä syntynyt (1)
 E. Turussa tehty (1)

IV (1 muistiinp.).

1. A. Sylissä syntyy (1)
 2. A. Käsissä kasvaa (1)

SOITTIMEN LEPOPAIKKA.

3. A. Seinällä (seinässä) seisoo (124)
 B. Seinässä makaa (1)
 C. Seinällä asunut (1)

- D. Naulalla (naulassa) naukuu (5)
- E. Naulalla nukkuu (2)
- F. Naulalla makaa (1)
- G. Ikkunalla istuu (2)
- H. Akkunalla seisoo (1)
- I. Polvella makaa (1)
- J. Kaupungissa asunut (1)

SOITTIMEN KÄYTTÖ.

- 4. A. Polve(i)lla laulaa (58)
- B. Polve(i)lla poraa (16)
- C. Polve(i)lla parkuu (17)
- D. Polvilla pauhaa (1)
- E. Polve(i)lla itkee (11)
- F. Polve(i)lla veisaa (9)
- G. Polvella vinkuu (2)
- H. Sylissä itkee (1)
- I. Käsissä itkee (3)
- J. Kädessä vinkuu (1)
- K. Kätten päällä vinkuu (1)
- L. Rinnalla (rinnoilla, rinnan päällä) laulaa (3)
- M. Rinnalla poraa (porajaa) (3)
- N. Rinnalla rinkuttaa (1)
- O. Laudalla laulaa (7)
- P. Lavalla laulaa (2)
- R. Pöydällä (pöydän päällä) laulaa (3)
- S. Pöydällä pörää (pöräjää, pöräilee, pörisee, pölisee) (7)
- T. Pöydällä parkuu (1)
- U. Leuan alla laulaa (1)
- V. Reisillä laulaa (2)

- Y. Lanteella leikin lyö (1)
- Z. Käsivarrella kriikuttaa (1)
- Ä. Polovilla kitkuttaa (1)
- Ö. Polvella pärisee (1)

SOITON SÄVY JA TEKNIikka.

- 5. A. Limmin lammin laulaa (1)
- B. Lintin lantin laulaa (1)
- C. Lingi langi laulaa (2)
- D. Lipilapi laulaa (1)
- E. Niukuu, naukuu (2)
- F. Neljällä ääntää (1)
- G. Riihtä puida riukuttaa (1)

SOITON VAIKUTUS IHMISIIN.

- 6. A. Ihmiset edellä karaa (korraa) (2)
- B. Lattialla laulaa (1)
- C. Lattialla leikin lyö (1)
- D. Kuulijalle vettä silmään tuo (1)
- E. Kirkuen parkuen kylään tulee (1)
- F. Ei ole verta eikä henkeä (1)

Toisintoryhmät (I, II, III, IV) huomioonottaen seuraavassa eritellään aineisto paikkakunnittain, noudattaen sitä maakuntajakoa ja järjestystä, joka on kansantietouden tutkimuksissa vakiintunut. 151 toisinnossamme ovat edustettuina: Varsinais-Suomi (7 muistiinp.), Satakunta (33), Uusimaa (2), Etelä-Häme (21), Pohjois-Häme (14), Etelä-Savo (15), Pohjois-Savo (5), Etelä-Karjala (5), Pohjois-Karjala (7), Etelä-Pohjanmaa (12), Keski-Pohjanmaa (7), Itä-Pohjanmaa (6), Pohjois-Pohjanmaa

(3), Inkeri (1), ? tuntematon seutu (13). — Merkille pantavaa on, että Raja- ja Taka-Karjala puuttuvat.

Kunkin pitäjän jälkeen esitetyt numerot ja kirjaimet näyttävät lukijasta ensin ehkä »arvoituksilta». Nämä ovat kuitenkin aivan helpot ratkaista; tarvitsee vain silmätä edelläolevaan säe-luetteloon ja etsiä sieltä asianomainen säe. Siten on esim. I: Lieto 1A 2A 3A 4C = »Metsässä syntyy, metsässä kasvaa, seinällä seisoo, polvella parkuu». Luettelossa on säkeet luonnollisesti asetettu samaan järjestykseen, jossa ne ovat muistiinpanossa. Poikkeukset ovat tosin suhteellisen harvinaisia (vrt. esim. III: Liperi 3A 4R 2A 1B). Kaksi kirjainta numeron perässä osoittaa, että kyseisellä säkeellä on kerto (esim. I: ? Lönnrot 3AC = »seinällä seisoo, naulalla naukuu»). Huomiota herättää, että kertোসäkeitä esiintyy erikoisesti Lönnrotin muistiinpanoissa, joista kolme näytettä on hänen v. 1844 julkaisemassaan kokoelmassa »Suomen Kansan Arvoituksia» (n:ot 410, 695, 1370). Tässäkin on jälleen todiste Lönnrotin kokoonpanotyöstä, jota hän suoritti kansanrunousaineistoon nähden.

Ne I ja III ryhmän toisinnot, joista 3. säe puuttuu (I—3.), on asetettu luettelossa erilleen. On joukko toisintoja, joissa on I ja II ryhmän 1. säe, mutta jotka ovat vailla »kasvamiseen» viittaavaa 2. säettä; nämä on luettu I ryhmään. Samoin on toisintoja, jotka voidaan lukea sekä I että III ryhmään, sillä niistä puuttuu edellisen 1., s.o. jälkimmäisen 2. säe, »syntymistä» osoittava; nämä on myös luettu I ryhmään. On vielä 18 muistiinpanoa, joissa ei 1. eikä 2. säettä lainkaan esiinny (— 1., 2.). Lisäksi on eräitä muita vaillinaisia toisintoja.

Paikkakunnittainen toisintoluettelo.

I

Lieto	1A	2A	3A	4C	
Raisio (3)	1D	2D	3A	4A	
Ahlainen	1B	2C	3A	4B	
Eräjärvi	1A	2A	3A	4D	
Eurajoki	1A	2B	3A	4C	
»	1B	2C	3A	4B	
Hämeenkyrö	1A	2B	3A	4G	
Noormarkku	1A	2B	3A	4B	
Loimaa	1A ja	2B	3E	4A ja S	
»	1A	2A	3J	4B	6A
Merikarvia	1A	2B	3A ja	4B	
Pori	1A	2B	3A	4B	
»	1B	2C	3A	4E	
»	1A	2B	3A	4A	6C
Tottijärvi	1A	2B	3A	4A	
Satak. (Sallgén)	1A	2C	3A	4BZ	
Iitti (2)	1A	2A	3A	4C	
Längelmäki	1D	2D	3A	4A	
Karstula	1A	2B	3A	4A	
Pielisjärvi	1A	2A	3A	4A	
E.-Karj. (Ahlqvist)	1A	2A	3A —	5A	
Ilmajoki	1A	2B	3A	4A	
Isojoki	1A	2B	3A	4B	

Laihia (2)	1A	2A	3A	4A
Teuva			s:a	
Ylihärmä			s:a	
Haapajärvi	1B	2B	3A	4A
Simojoen varsi	1A	2B	3A	4A
Lappi			s:a	
P.-Pohj. (Ganander)	1A	2B	3A	4A
? (Lönnrot)	1A	2A	3AD	4S
? »	1A	2B	3AD	4AS
? Mehiläinen 1836	1A	2B	3AE	4AS
I—3.				
Asikkala	1A	2A	4B (ja tulee sentään pol- velle porisemaan)	
Loppi	1A	2E, ihmisen	4E	
Pihtipudas	1A	2A, ihmisen	4E	
Joroinen	1A	2A, immeisen	4I	
Mikkeli	1A	2A, ihmisen	4I	
Sakkola	1B	2B	4E (tulee itkemään)	
Liperi	1A	2A	4E (kun ihmisten käsiin tuodaan, niin itkee)	
Polvijärvi	1A	2A, ihmisen	4I	
? (Europ.)	1A	2A, ihmisen	4E	
? (Lönnr.)			s:a	

II

Tuusula	1A	2B	3A	4L
Joutsa	1A	2A	3A	4A
Loppi		s:a		
Orimattila	1A	2B	3A	4L
Somero	1A	2A	3A	4C
Jyväskylä	1B	2A	3A	4L
Laukaa	1B	2A	3A	4A
Ruokolahti	1B	2A	5C —	3GA
E.-Karj. (Tengén)	1A	2A	3GA,	ihmisen 4E 5C
Pielisjärvi	1A	2A	3A	4A
Lappajärvi		s:a		
? (Ahlström)	1A	2A	3A	4B (päällä polven porajaa)
? (Lönnr.)	1B	2A	3AD	4AS

III

Naantali	1A	2A	3A	4C
Huittinen	2E	1B	3A	4C 6A
Satak. (Palonen)	1B	2D	3A	4J
Vanaja	2A	1A	3A	4M
E.-Häme	1A	2A	3A	4M

Korpilahti (3)	1A	2A	3A	4A	
Jyväskylä	1A	2A	3A	4R	
»	1B	2A	3A	4A	
Petäjävesi		s:a			
Rautalampi	1B	2A	3F	4R	
» (2)	1B	2A	3A	4F	
»	2A	1B	3A	4A	
»	1C	2C	3A	6B	
Sumiainen	1B	2A	3A	4A	
Haukivuori	1B	2B	3A	4C	5B
Juva (2)	1A	2B	3A	4C	
Pieksämäki (2)	1A	2A	3A	4A	
Rantasalmi	1A	2B	3A	4C	
Sulkava	1A	2A	3A	4C	
Iisalmi	1B	2A	3A	4F	
Nilsinä	3A	4F	1B	2A	
Pielavesi	1B	2A	3A	4F	
Liperi	3A	4R	2A	1B	
Kurikka	1A	2A	3A	4A	
Lestijärvi		s:a		(kotonaan: 2A)	
Paavola	1B	2A	3A	4A	
Pyhäjärvi O. I.	1A	2A	3A	4A	
Reisjärvi	1B	2A	3A	4A	
Vihanti	1A	2A	3A	4A	
Suomussalmi	1A	2A	3A	4P	
? (Lönnr.)	2A	1B	3AD	4AS	

III — 3.

Lappi	1B	2A	ja 4A
Inkeri	2A	1B,	ihmisen 4E

I — 1.

Lempäälä	2B	4B	3A
Mouhijärvi	2B	3A	4C
Orivesi	2B	3A	4A
Tyrvää	2B	3A	4U
Uvila	2A	3A	4A
»	2B	3C	4K
Vehkalahti	2A	3I,	6D
Asikkala	3A	2B	4C
Hollola	2A	3A	4N
Lappeenranta	2A	3H	4A
Sulkava	2B	3A	4A
Nilsinä		s:a	
Rautavaara	2B	3A	4F
Isojoki	2A	3A	4A
Paltamo	2B	3A	4O 3C
? (Reinholm)	2B	3A	4A
? (Sanans. Viip. 1836, n:o 25)		s:a	

I — 2.

Uusikaupunki	1B	3A	4E	
Koski	1B	3A	4C	
Honkajoki	1B	3A	4B	
Kankaanpää	1A	3A	4B	
»	1B	3A ja	4M	
Loimaa	1A	3A	4Ö	5F
Mouhijärvi	1C	3A	4G	
Siikainen	1B	3A	4B	

Etelä-Häme 1B 3A 4A

Isojoki 1B 3A 4Ä

Sotkamo 1B 3A 4A

I — 2., 3.

Kajaani 1B 4O

I — 3., 4.

Kalvola 1B 2B 6E

I — 2., 3., 4.

Satakunta (Palander) Mettässä syntynyt (1A),
eläissään mykkä
ja tapettuna laulaa parhaiten.

—1., 2.

Kokemäki 3A 4A

Mouhijärvi 3A 4C

Orivesi		3A	4A	6F
Pomarkku		3A	4B	
Loppi		3A	4BY	
»		3B	4A	
Saarijärvi		3A	4A	
Haukivuori	5E	3A	4C	
Ruokolahti		3A	4A	
Savitaipale	5E	3A,	ihmisen	4E
Nilsinä	Mies	3A	4F	
Kuusjärvi		3A	4O,	ihmisen E
Jalasjärvi		3A	4A	
Muhos		3AD	4O ja	S
Kajaani		3A	4O	5G
Sotkamo		3A	4OT	
? (Floman)		3A	4V	
? (Lönnr.)		3A,	ihmisen	4E
—1., 2., 3.				
Orimattila		4HA		
Uusikirkko (V. 1.)		4E	(Mikä ihmisen polveel itköö?)	

IV

? (Lönnr.)	1A	2A	3A	4O
------------	----	----	----	----

*

Edellinen luettelomme osoittaa sikäli paikkakunnallisia erikoispiirteitä, että myöhempään kerrostumaan kuuluvia toisintoja tavataan varsinaisesti Satakunnassa ja Pohjanmaalla, joissa tienoin viulu jo useamman vuosisadan on ollut käytännössä kanteleen asemesta.

Arvoituksemme 4. säkeen toisinoista on yleisin (58 muistiinp.) »polve(i)lla laulaa», mikä ei ilmaise soiton sävyä. 52 toisinnossa esiintyy i t k e m i s t ä merkitsevä teonsana; 15 muistiinpanon mukaan soitin 'itkee', 18 mukaan 'parkuu' ja 19 mukaan (länsisuomalaisilla murrealueilla) 'poraa'. Tämä on merkille pantava erikoisesti sen vuoksi, että sama sisällöllinen piirre tavataan latvialaisissa arvoituksissa, joiden esineenä on *kuokles*, kanteleemme vastine. Seuraavat näytteet, jotka peräkkäin ovat eräässä kansantietouskokoelmassa ¹, osoittavat, että arvoituksemme I toisintoryhmän 1. ja 2. säkeelläkin (A) on vastaavaisuutensa Latviassa:

Mežá dzimis, mežá audzis,
uz rúkám nés — ká raud,
tá raud (v. inem klépi, gauži raud).

Metsässä syntyi, metsässä kasvoi,
käsiin kannettuna aina itkee.
(tahi: otat polville, kovin itkee.)

Mežá cirsts, Rigá pirkts,
rúkás gauži auklėjams.

Metsässä taitettu, Riiassa ostettu,
käsissä hyvin tuuditeltavana.

Mežá dzimis, mežá audzis,
tēva rúkás gauži raud.

Metsässä syntyi, metsässä kasvoi,
isän käsillä kovin itkee.

Pilī pirkts, mājā nests,
klépi glabāts — gauži raud.

Linnassa ostettu, kotiin tuotu,
pane polville — kovin itkee.

Kad panem rúká tad raud;
kad nūlik nūst, tad stāv klusu.

Otat käsille — itkee,
panet pois — vaikenee.

Ensimmäinen ja kolmas näyte ovat suomalaisen arvoituksen vastineita, toinen ja neljäs edustavat uudempaa kerrostumaa.

¹ Ф. БРИВЗЕМНИАКЪ: Материалы по этнографіи латышскаго племени. Извѣстія люб. Естественнаго. Томъ XL, Moskova 1881, s. 68.

Kuinka Latviassakin viulu on arvoitukseensa saanut syntymistä ja kasvamista ilmaisevat piirteet kanteleelta, osoittaa seuraava:

Mežá dzimis, mežá audzis, — it pa krūgim didelēt.	Metsässä syntyi, metsässä kasvoi, kät käpakoissa kerjuulla.
--	--

Viulun josta tarkoittaa seuraava arvoitus: »Tamman häntä pitää iloa». ¹

Suomalais-latvialaiselle kantelearvoitukselle odottaisi Virosta toisintoja, sitä suuremmalla syyllä, kun kanteleen syntyä koskeva runostokin on täällä toisintorikas. LÖNNROTIN »Suomen Kansan Arvoituksissa» on 135 Viron arvoitusta, ja näissä on kaksi, joiden esineenä on kantele (ss:lla 157, 161):

Must kuk, kuldsed sooned?	Musta kukko, kultaiset suonet?
---------------------------	--------------------------------

Wanna härg, vasksed soled?	Vanha härkä, vaskiset suolet?
----------------------------	-------------------------------

V. 1928 tiedustelin Viron kansanrunousarkistosta, olisiko puheenaolevaa aineistoa sikäläisissä kokoelmissa. OSKAR LOORITS ilmoitti löytäneensä vain seuraavat kolme arvoitusta:

Vana härg, vastsed sooled.	Vanha härkä, uudet suolet.
----------------------------	----------------------------

Haggi al, laggi peäl, lae peäl laudakse.	<i>Haggi</i> (?) alla, kansi päällä, kannen päällä lauletaan.
---	--

Puust, kolme kandiline, viga vaga vasksed peal.	Puinen, kolmireunainen, <i>viga vaga</i> vaskiset päällä.
--	--

Ensimmäinen on LÖNNROTIN toisen näytteen toisinto, jossa vihjataan kielten uudistumiseen, soittimen kopan pysyessä vanhana. Toisen arvoituksen *haggi* ja *laggi* muodostavat sanaleikin; *haggi* sanalla ei lienekään mitään merkitystä. Kol-

¹ Ed. main. teos, s. 80.

mannessa arvoituksessa selitetään, että kanteleessa on kolme kuvetta ja sen päällä vaskikielet, joitten soittoa kuvataan sanaleikillä *viga vaga*.

Suomalaiset ja virolaiset kantele-arvoitukset on todettava siis aivan erilaisiksi. Aineiston lisätiedustelu Virossa olisi tarpeen, ovathan virolais-latvialaiset kosketukset kansantietouden alalla tunnetusti runsaampia kuin suomalais-latvialaiset. Niinpä erääseen laajalti levinneeseen satuun perustuva, puisen kanteleen syntyä ja tämän soiton surullista sävyä kuvaava runo tavataan sekä Virossa että Latviassa, mutta Suomessa ei.¹

Tarkasteltavana olleen arvoituksen rinnastaminen latvialaiseen herättää sen luonnollisen ajatuksen, että tässä olisi eräs muisto muinaisen suomalais-balttilaisen ajan henkisistä kosketuksista, joita itse soitinkin, kantele, on. Otaksamalla on kuitenkin vasta sitten vakava pohja, kun arvoituksemme tutkimus voi nojata laajaan, useampia kansoja käsittävään vertailuaineistoon.

A. O. Väisänen.

¹ Ks. Kalevalaseuran vuosikirja 5., ss. 194—5.